

Informe del projecte de recuperació, multiplicació i conservació de varietats locals d'enciams de les Illes Balears

Introducció

L'Associació de Varietats Locals de les Illes Balears és una entitat sense ànim de lucre que treballa per al foment de la conservació i producció de varietats locals, i forma part de la **Red de Semillas**, que aglutina entitats amb objectius comuns a nivell estatal.

A dia d'avui, a l'AVL multiplicam diverses varietats d'enciam: una d'estiu (Enciam de tres ulls) i tres d'hivern (Enciam d'orella d'ase, Enciam revull blanc d'hivern i Lletuga murtera). Gràcies al treball de prospecció, cultiu i conservació de varietats locals que realitza el Banc de Germoplasma d'Hortícoles del Centre d'Investigació i Tecnologia Agroalimentària d'Aragó (BGHZ - CITA), d'ara endavant Banc de Llavors de Saragossa, es van poder recuperar llavors de varietats locals d'enciam de Mallorca i d'Eivissa que s'havien perdut a causa de la introducció de noves varietats foranes i a la pèrdua del seu cultiu per part de pagesos i viveristes. A més, aquest projecte de recuperació, multiplicació i conservació de varietats locals d'enciam s'ha pogut dur a terme gràcies a la col·laboració amb la Fundación para la conservación de Mallorca.

A continuació apareixen les varietats locals d'enciam proporcionades pel Banc de Llavors de Saragossa:

- *Lletuga murtera blanca de Santa Gertrudis* (Eivissa) BGHZ0254
- *Lletuga enciam d'hivern d'Inca* (Mallorca) BGHZ3019
- *Lletuga enciam revull de Porreres* (Mallorca) DO3065
- *Lletuga blanca de Villafranca de Bonany* (Mallorca) DO3068
- *Lletuga enciam negra de Sant Llorenç de Balàfia, Can Reco* (Eivissa) BGHZ5270

Objectius

- Recuperar les varietats locals d'enciams que s'han perdut.
- Caracteritzar, seleccionar i multiplicar les varietats locals d'enciams recuperades.
- Netejar, assecar i conservar les llavors de les varietats locals d'enciam.
- Difondre les varietats recuperades i els coneixements associats.

Metodologia

A partir de les 5 mostres de llavors proporcionades pel Banc de Llavors de Saragossa es va procedir a la sembra (setembre de 2017 i juliol de 2018) de 100 llavors de cada varietat en el Viver Bio Estel de Llevant de Manacor. A les 4 setmanes es van trasplantar els planters als dos camps experimentals habilitats.

Foto1. Planters d'enciam

Foto 2. Trasplant al camp experimental

En els dos espais es van establir els mateixos criteris d'assentament, marc de plantació, freqüència i cabal de reg, fertilització, tractaments fitosanitaris, entutorat, etc. Durant el cultiu es van anotar i van fotografiar les diferents fases i característiques de les varietats i es van establir els criteris de selecció de planta i de recollida de llavor. Posteriorment en el viver es va realitzar l'extracció, neteja, cribratge i assecat de les llavors i es van emmagatzemar a la cambra frigorífica per a la seva conservació.

Foto 3. Entutorat i embossat d'enciam

Foto 4. Extracció i neteja de llavors

La sembra es va fer en dues fases (setembre i juliol) per veure com es comportaven els enciams; per conèixer si eren d'estiu o d'hivern. Una vegada sembrats, es va veure que tots són enciams d'hivern, ja que, sembrats a l'estiu, espiguen de manera prematura, abans d'haver-se format el cabdell.

Resultats

A continuació s'exposen els resultats de caracterització obtinguts per a cadascuna de les varietats d'enciams estudiades:

- **Murtera Blanca de Santa Gertrudis (Eivissa) BGHZ0254**

Plàntula: erecta de color verd clar amb forma obovada. Marge del full sencer amb àpex arrodonit i nervadura pennada.

Full: sencera de forma obovada amb marge sinuat. Àpex arrodonit o lleugerament obtús. Color verd clar amb butllofat feble i brillantor mitjana.

Cabdell: obert amb forma el·líptica ampla.

Inflorescència: llarga (100cm) amb flors de color groc

Llavors: color marró fosc.

- **D'hivern d'Inca BGHZ3019**

Plàntula: erecta de color verd fosc amb forma obovada. Marge del full sencer amb àpex arrodonit i nervadura pennada.

Full: sencera de forma obovada amb marge sinuat. Àpex obtús. Color verd fosc amb butllofat feble i brillantor feble.

Cabdell: obert amb forma el·líptica estreta.

Inflorescència: llarga (90 cm) amb flors de color groc.

Llavors: color marró clar.

- **Revull de Porreres DO3065**

Plàntula: semi-erecta de color verd clar amb forma obovada. Marge del full sinuat amb àpex arrodonit i nervadura pennada.

Full: sencera de forma obovada amb marge sinuat. Àpex arrodonit. Color verd clar amb butllofat mitjà i brillantor mitjana.

Cabdell: obert amb forma aplanada.

Inflorescència: mitjana (70cm) amb flors de color groc.

Llavors: color marró fosc.

- **Blanca de Vilafranca de Bonany DO3068**

Plàntula: erecta de color verd clar amb forma obovada. Marge del full sinuat amb àpex arrodonit i nervadura pennada.

Full: sencera de forma obovada amb marge crenat. Àpex arrodonit. Color verd clar amb butllofat feble i brillantor mitjana.

Cabdell: obert amb forma el·líptica ampla.

Inflorescència: llarga (100cm) amb flors de color groc

Llavors: color marró fosc.

- **Negra de Sant Llorenç de Balàfia, Can Reco BGHZ5270**

Plàntula: semi-erecta de color verd-vermellós clar amb forma obovada. Marge de la fulla sinuada o lleugerament crenat amb àpex arrodonit i nervadura flabel·lada.

Full: sencera de forma el·líptica transversal amb marge sinuat o lleugerament crenat. Àpex arrodonit. Color morat amb butllofat fort i brillantor mitjana.

Cabdell: tancat de forma circular.

Inflorescència: llarga (90 cm) amb flors de color groc.

Llavors: color crema

Conclusions i tasques pendents

Durant el primer any d'aquest projecte s'ha realitzat la sembra i caracterització d'aquests enciams, el que suposa l'inici de la seva recuperació. A partir d'aquest punt, s'ha decidit tornar a realitzar una sembra durant l'hivern 2018-2019, per poder seleccionar novament els enciams en funció de la caracterització realitzada anteriorment, a més de poder caracteritzar-los organolèpticament. És per això que durant el setembre de 2018 s'ha dut a terme el planter d'aquests enciams, trasplantats a camp a principis de desembre 2018.

Una vegada seleccionada la planta i recollida la llavor, es podrà procedir a la seva venda, i per tant, a la difusió d'aquests enciams recuperats a la població interessada. Aquesta tasca s'ha deixat per al segon any del projecte ja que al primer encara no es comptava amb suficient llavor per comercialitzar.

A més de la difusió d'aquests enciams recuperats, durant els propers anys es continuarà la seva multiplicació per part de l'Associació de Varietats Locals i també conservació en la càmera de llavors amb què es compta. També cal destacar que part de la llavor obtinguda del primer any de cultiu dels dos enciams eivissencs, s'ha enviat a l'Associació de Productors d'Agricultura Ecològica d'Eivissa i Formentera, perquè també puguin dur a terme la tasca de multiplicació, conservació i difusió d'aquests enciams de varietats locals d'Eivissa.